

Excursieverslag van zaterdag 26 februari 2005: dagje Fryslân

Jac. (Jacob) Koopman¹ & H. (Harry) Waltje²

¹ul. J.Kochanowski 27, 73-200 Chszczno, Polen (info@naturapolska.com); ²Reidpôle 79, 9207 EE Drachten

Abstract: Bryophytes in two young oak plantations in the province of Fryslân (The Netherlands)

An inventory has been made of mosses and liverworts in two rather young (about 30 years) oak plantations. This kind of forests appears to be rich in epiphytic bryophytes. Noteworthy finds are *Metzgeria fruticulosa*, *Porella platyphylla*, *Antitrichia curtipendula*, *Cryphaea heteromalla*, *Orthotrichum acuminatum*, *Syntrichia papillosa* and *Ulota phyllantha*. *Orthotrichum rogeri* has been found during a previous excursion. A complete list of epiphytic species is presented.

Inleiding

We hadden afgesproken om tien uur 's ochtends op het station te Heerenveen. Een ieder die zich voor deze excursie had opgegeven was keurig op tijd van de partij. Dirk Blok, Martin Busstra, Hans Colpa, Klaas van Dort, Jouke van der Kamp, Jan Pellicaan en Ben van Zanten gingen per auto, begeleid door Harry Waltje en Jacob Koopman via de rustieke dorpjes De Knipe en Bontebok naar de omgeving van Oudehorne. Hier lag het eerste excursiedoel, een jonge eikenaanplant.

Jonge eikenaanplant in 11.55.21 (locatie 1)

Ogenschijnlijk een bosje van dertien in een dozijn: zo'n dertig jaar geleden aangeplant op pleistoceen zand, dus op voedselarme bodem. Toch blijken juist dit soort bosjes de laatste vijftien jaar zich bryologisch geweldig ontwikkeld te hebben. De bomen zijn rijk begroeid met een flink scala aan mossen.

Het begint gelijk al goed met de vondst van *Porella platyphylla*, een flinke pluk aan de voet van een eikje. Deze soort is kieskeuriger t.a.v. haar substraat dan soorten als *Frullania dilatata*, *Metzgeria furcata* en *Radula complanata*. Het betreft recent op de vastewal in Fryslân de tweede vondst van dit landelijk zeldzame levermos; Waltje vond de soort eerder bij Drachten. In het bosje worden verder ook de drie hierboven al genoemde levermossen gevonden, alle drie op meerdere bomen. Naast *Metzgeria furcata* vonden we eveneens *M. fruticulosa*, op één boom, maar dan wel heel massaal. Ook dit levermos breidt zich in Fryslân en de rest van Nederland uit.

Orthotrichum is met negen soorten goed vertegenwoordigd. Met name *O. striatum* en *O. pulchellum* worden dikwijls gevonden. Bijzondere vermelding verdient *O. acuminatum*. De vondst is bevestigd door A. van der Pluijm. Het betreft de tweede waarneming van deze soort in Fryslân. Harry Waltje vond eerder in dit bosje *Orthotrichum rogeri*, eveneens bevestigd door Van der Pluijm. Helaas werd deze bijzondere soort zowel bij de voorbereiding als bij de excursie niet meer teruggevonden.

Bijna standaard in dit soort bosjes in Fryslân (en daar buiten) is ook het voorkomen van *Cryphaea heteromalla*, op meerdere bomen hier voorradig. Merkwaardig is het epifytisch voorkomen van *Isothecium myosuroides*. De soort komt op meerdere bomen voor, op de stammen van eiken, op gemiddeld 1,5 m hoogte. Andere vermeldenswaardige soorten in dit bosje zijn voorts: *Ulota phyllantha*, *Syntrichia papillosa* en *Leskea polycarpa*.

Na een welverdiende lunch op een plaatselijk bankje werd vervolgens een tweede bosje bezocht.

Jong eikenbos in 11.55.13 (locatie 2)

Dit bosje, iets ten westen van Jubbega-Schurega, oogt iets minder aangeplant. De bomen staan in ieder geval niet zo mooi in rijen als in het eerste bosje.

De klapper hier is ongetwijfeld de vondst van *Antitrichia curtispindula*, een epifyt, die momenteel recent van vier plaatsen bekend is in Fryslân. Ook landelijk duikt de soort vaker op dan voorheen, maar van een uitbreiding, zoals we bij *Cryphaea* zagen de afgelopen vijftien jaar, is hier nog geen sprake. De soort groeit hier op de stam van een eik, op zo'n 2,5 m hoogte. Het betreft een redelijk forse pluk.

Ook opmerkelijk is de vondst van *Isothecium alopecuroides*, epifytisch op een eik op 1,5 m hoogte. We vinden in dit bosje ook *I. myosuroides* weer epifytisch.

Verder veel "oude" bekenden uit het eerste bosje: *Frullania dilatata*, *Metzgeria furcata* en *Radula complanata*, evenals zes *Orthotrichum*-soorten. Er worden nu drie *Ulota*-soorten gevonden. Naast de al eerder waargenomen *U. bruchii* en *U. phyllantha* wordt er ook van één boom *U. crispa*, met oude kapsels, genoteerd.

De dagexcursie werd afgesloten met een "toetje". Aan de aanwezigen werd *Leucodon sciuroides* getoond, van een stuwte in een relatief smalle sloot in Heerenveen. Het bijzondere van dit materiaal is, dat het buitengewoon fors is, met taklengtes van 3,5 cm. Elders is uitgebreid ingegaan op *Leucodon* in Nederland, inclusief de "*Leucodon* van Heerenveen" (Koopman, Waltje & Weeda 2006)

Totaallijst van epifyten

In de totaalijst zijn alleen de epifyten vermeld uit beide bosjes. Deze epifyten bevonden zich op de stamvoet, hogerop op de stam en een enkele werd genoteerd van dood hout. Daarnaast werden er van de bodem ook nog enkele algemene soorten genoteerd. Deze zijn hier weggelaten, daar het een excursie betrof inzake epifyten. Het levert aan epifyten, verdeeld over twee bosjes, een totaalscore op van 48 soorten, met in de eikenaanplant 41 soorten en in het eikenbosje 31 soorten, voorwaar geen slecht resultaat. *Homalothecium sericeum* en *Sanionia uncinata* werden een week eerder, tijdens de voorbereidingen op deze excursie wel door beide excursieleiders waargenomen in het eerste bosje, maar tijdens de excursie zijn beide soorten niet gevonden.

Literatuur

Koopman, Jac., H. Waltje & E.J. Weeda. 2006. *Leucodon sciuroides* (Hedw.) Schwägr. (Eekhoortjesmos) in Nederland. Buxbaumiella 74: 21-44.

Soortenlijst epifyten

Amblystegium serpens 1 2 *Antitrichia curtispindula* 2 *Aulacomnium androgynum* 1 2
Brachythecium rutabulum 1 2 *Brachythecium salebrosum* 1 2 *Brachythecium velutinum* 1
Bryum capillare 1 2 *Campylopus fle2uosus* 2 *Ceratodon purpureus* 1
Cryphaea heteromalla 1 *Dicranella heteromalla* 1 *Dicranoweisia cirrata* 1 2 *Dicranum scoparium* 1
Eurhynchium striatum 1 2 *Homalothecium sericeum* (1) *Grimmia pulvinata* 2
Hypnum cupressiforme 1 2 *Hypnum cupressiforme var. resupinatum* 1 2
Hypnum jutlandicum 2 *Isothecium alopecuroides* 2 *Isothecium myosuroides* 1 2
Kindbergia praelonga 1 2 *Leskea polycarpa* 1 *Mnium hornum* 2 *Orthotrichum acuminatum* 1
Orthotrichum affine 1 2 *Orthotrichum diaphanum* 1 2 *Orthotrichum lyellii* 1 2
Orthotrichum pulchellum 1 2 *Orthotrichum speciosum* 1 *Orthotrichum stramineum* 1
Orthotrichum striatum 1 2 *Orthotrichum tenellum* 1 2 *Plagiothecium denticulatum* 1
Plagiothecium laetum 1 *Rhynchostegium confertum* 1 2 *Sanionia uncinata* (1)
Syntrichia papillosa 1 *Ulota bruchii* 1 2 *Ulota crispa* 2 *Ulota phyllantha* 1
2 *Frullania dilatata* 1 2 *Lophocolea bidentata* 1 *Lophocolea heterophylla* 1 2
Metzgeria fruticulosa 1 *Metzgeria furcata* 1 2 *Porella platyphylla* 1 *Radula complanata* 1 2